

Kristína Bosáková GADAMER A GRÉCKA FILOZOFIA

Košice (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach) 2013, 230 str.

Universita P. J. Šafárika v Košicích vydala v roce 2013 monografii Kristíny Bosákové *Gadamer a grécka filozofia*. Na Slovensku je to první monografie věnovaná Gadamerově filosofické hermeneutice, a proto také první, která se věnuje Gadamerově recepci dějin filosofie jakožto dominantní složce jeho projektu *filosofické hermeneutiky*. Tu Bosáková považuje za skvělou ukázkou syntézy dějinných, filosofických a životních vlivů v Gadamerově díle.

Autorka zastává názor, že Gadamerovy historicko-filosofické iniciativy zůstávají dodnes nedocenené. Ve snaze to změnit se zaměřuje na východisko Gadamerova pojetí filosofie, na počátek – principium filosofie (před-sókratovskou filosofii) a na otázku rozumění jakožto filosofický a zároveň historicko-filosofický problém. Tím se liší od jiných autorů, kteří věnovali své monografie některým ze spe-

cifických aspektů Gadamerova filosofického myšlení, nebo od těch, kteří se zaměřují pouze na Gadamerovu filosofickou hermeneutiku: Pro autorku není Gadamerova filosofická hermeneutika konečným cílem, ale východiskem pro zkoumání Gadamerovy filosofie dějin filosofie.

Přístup autorky¹ ke Gadamerově hermeneutice se opírá o chápání filosofie jako filosofování o dějinách filosofie, s rozlišením silných a slabých modelů filosofie dějin filosofie, tak jako ho představil Vladimír Leško ve své stejnojmenné práci z roku 2004.² Zatímco u silných modelů filosofie dějin filosofie (Hegel, Schelling, Marx, Nietzsche, Husserl a Heidegger) se stírají hranice mezi filosofií a dějinami filosofie, u slabých modelů filosofie dějin filosofie (zvláště Fink, Patočka a Gadamer) dochází k oddělení filosofického učení autora od jeho pojednání o dějinách filosofie. Gadamerův model dějin filosofie je tedy slabým modelem, který „vychází z jednoho z nejvýznamnějších předpokladů hermeneuticky chápané *dějinnosti*, z *dějinně působícího vědomí* (wirkungsgeschichtliches Bewußtsein), které je výsledkem dvou dějinných zlomů v západním myšlení. Prvním byla latinizace řeckého pojmosloví v době řím-

¹ O Gadamerově recepci řecké filosofie publikovala autorka v předchozích letech vícero studií a kapitol v kolektivních monografiích. Např. K. Bosáková, *Gadamer a Herakleitova sémantická hra*, in: M. Lačný – V. Dudinský (vyd.), *Medzi modernou a postmodernou*, IV. *Súťaživosť ako kultúrotvorný fenomén, limity efektivity*. Prešov 2008, str. 156–163; *Gadamer, počiatok filozofie a Parmenides*, in: V. Leško – P. Tholt (vyd.), *Dejiny filozofie ako filozofický problém*, Košice 2010, str. 307–324; *Gadamer a antická atomistika*, in: *Doktorandské Miscelaneá*, Košice 2012, str. 91–104; *Gadamerova kritika Heideggerovho chápania Aristotela*, in: V. Leško – K. Mayerová (vyd.), *Heidegger a grécka filozofia*, Košice 2013, str. 385–409.

² V. Leško, *Filozofia dejin filozofie*, Prešov 2004.

ské kolonizace a druhým odklon novověkého myšlení od vlastní jazykové tradice, který nakonec ústí do vytvoření universálního pojmového aparátu moderních přírodních věd“ (10–11).³ Dějinně působící vědomí limitující naše rozumění filosofické tradici je tedy důsledkem přerušení kontinuity západního myšlení těmito dvěma historickými zlomy.

Z tohoto úhlu pohledu nepřekvapuje, že Bosáková za svůj hlavní úkol považuje analýzu Gadamerových pokusů „o navázání plodného filosofického dialogu s největšími postavami antiky“ (11), ústícího do jedné z „nejoriginálnějších a nejvyváženějších“ recepcí dějin řecké filosofie od Hérakleita po Aristotela, jejíž součástí je kritická konfrontace s recepcí Hegelovou a Heideggerovou. Logickou strukturou monografie proto tvoří postup Bosákové od Gadamerovy filosofické hermeneutiky a dějin filosofie (1. kapitola) k jeho chápání a interpretaci počátku filosofie: předsókratikům, Hérakleitovi, Parmenidovi a antické atomistice (2. kapitola), dále výklad postupuje k Platónovi (3. kapitola) a konečně k Aristotelovi (4. kapitola). Pro autorčinu analýzu je typické, že při zdůrazňování odlišností Gadamerova přístupu k počátku filosofie, zvláště odlišností od Hegela a Heideggera, si svými polemickými poznámkami zároveň udržuje od oné „nejoriginálnější a nejvyváženější“ recepce dějin řecké filosofie odstup. V analýze této recepce se projevuje originalita autorčina vlastního chápání Gadamerova vztahu k řecké filosofii.

Bosáková začíná svůj výklad zmíněným vymezením specifík Gadamerova vztahu k řecké filosofii, která ho odlišují od Hegelova a Heideggerova přístupu k této etapě západního myšlení: dějiny filosofie pro něj nejsou hegelovskými dějinami pohybu světového ducha k sobě samému, a ani jako Heidegger nepožaduje návrat od Aristotela k Parmenidovi. Na rozdíl od uvedených autorů Gadamer podle autorky přistupuje k dějinám filosofie jednoznačně *hermeneuticky* (26). To znamená, že zatímco Hegel a Heidegger interpretují dějiny filosofie způsobem potvrzujícím jejich vlastní učení, lze u Gadamera jednoznačně odlišit jeho názor od názoru interpretovaného filosofa. Jak známo, Gadamer chtěl dospět k historické hermeneutice, a proto považoval za nutné začít tím, že bude zrušena abstraktní opozice mezi tradicí a historickým bádáním, tj. opozice kladená mezi dějiny a věděni (27). Další zvláštnost Gadamerova přístupu k antické filosofii charakterizuje Bosáková jako *jednotu tradice a historického výzkumu v dějinách filosofie*, i když tento přístup akceptuje fragmentárnost tradice (27–28). Gadamer tak dospívá k pochopení dějinnosti filosofie a „poukazuje na důsledky, které z toho vyplývají nejen pro naši existenci ve světě, ale také pro náplň a činnost humanitních věd včetně filosofie samotné“ (30). Činnost humanitních věd, včetně filosofie, je tedy zasazena do už existujícího předporozumění, jež v sobě spojuje universální poselství s jeho individuálním rozuměním. Kromě výše uvedených zvláštností autorka také

³ Čísla v závorkách odkazují na paginaci recenzované knihy.

zdůrazňuje skutečnost, že pro Gadamera dějiny filosofie začínají až Platónem a Aristotelem, přičemž filosofii před Sókratem je nutné číst skrze komentáře Platóna a Aristotela. Podle Bosákové Gadamer ostatní přístupy považoval za čirý *historismus* bez *filosofie* (33).

Kritické postřehy adresovala Bosáková některým Gadamerovým závěrům. Jde například o Gadamerovu interpretaci Hérakleitova pojetí smrti jako náhlého zvratu (plötzlicher Umschlag) v jevu bytí (in der Erscheinung des Seins, 67). Podle autorky Gadamer v tomto kontextu nebere v úvahu cyklické pojetí času u Hérakleita, místo toho automaticky aplikuje lineární pojetí, jež vychází z křesťanské tradice. Rovněž se domnívá, že Gadamer připsuje Hérakleitovu myšlení takovou míru abstrakce, která mu není vlastní: Hérakleitos místo vysoce abstraktních pojmů využívá k vyjádření svých myšlenek spíše obrazů a metafor. Svůj nesouhlas autorka zdůvodňuje tvrzením, že „není příliš pravděpodobné, že by archaický myslitel jako Hérakleitos měl před sebou tak vysoce abstraktní cíle jako vyjádření ideje bytí změny, vyjádření protikladnosti v nejvšeobecnějším smyslu slova anebo čistě myšleného (das rein Gedachte)“ (67).

Odmítána je také Gadamerova, podle autorky, neadekvátní interpretace atomismu a vlastně celé před-sókratovské filosofie. Podle této interpretace „mytologický obraz světa, který dění v přírodě a také lidské osudy chápal jako dílo působení a aktivního zasahování vládnoucích bohů, vybledl ve chvíli, kdy se poprvé objevil pokus o myšlenkové uchopení tohoto dění“ (95). Podle Bosákové však

vědecké poznatky ve starověkých kulturách „nijak nepopíraly mytologii, ale dokázaly s ní přijatelně koexistovat, protože v jejich případě nešlo o konkurenční formy chápání a vyjadřování reality“ (95). Teorie antického atomismu proto tolik neprotiřečí Platónovu chápání přírody jako smysluplného a oduševnělého pořádku, jak se to jevilo Gadamerovi (103).

Konečně v části 3.1 nazvané „Platónovy dialogy“ autorku přivádí její interpretace Gadamerova chápání antické filosofie k názorům jiných autorů, kteří za jeden z největších přínosů Gadamerova výzkumu v této oblasti považují skutečnost, že v sobě sjednocuje „radikálnost Heideggerovy ontologie s bohatstvím Platónovy dialektiky“ (Š. Špínka) (108), resp. podle nichž Gadamer společně s Hegelem a Heideggerem ukázal, jak by filosofie sama neměla být chápána (R. B. Pippin) (108). Bosáková se s názory uvedených autorů ztotožňuje jen částečně, „jelikož Gadamerovy zájmy na půdě antické filosofie nejsou v rozhodujícím aspektu ontologické“, spíše se odehrávají na „poli *filosofické etiky*“ (108). Gadamer se tedy na Platónovu dialektiku, stejně jako na svoji filosofickou hermeneutiku, dívá podle Bosákové hlavně z etické perspektivy: *dialog* pro Gadamera představuje cestu, kterou se máme vydat směrem k poznání *Dobra* (108).

Gadamerovo dílo se autorce vpsled jeví jako vydařené spojení hermeneuticko-filosofického projektu s historicko-filosofickým výzkumem, protože filosofie byla pro Gadamera především dějinným fenoménem. Pozitivum takto chápaných dějin filosofie spočívá v tom, že se Gadamer,

kromě dochovaných zlomků, může při své interpretaci opřít také o části učení předsókratiků, které Platón a Aristotelés převzali nebo kriticky komentovali. I když tuto možnost mají a využívají také interpreti, kteří nezohledňují dějinně-hermeneutickou dimenzi filosofie, je to právě Gadamer, který důsledně aplikuje přístup k předsókratikům právě přes Platóna a Aristotela. Negativem ovšem stále zůstává potenciální subjektivita těchto svědectví a riziko, že učení a údajné názory filosofů před Sókratem budou překryty nánosem platónsko-aristoteléské filosofie (204). Upozorněme však, že toto tvrzení protirečí autorčinu předchozímu hodnocení Gadamerovy práce na poli dějin filosofie, pro niž mají být charakteristické nezaujatost a dobově přiměřené posuzování jednotlivých výroků a celých filosofických koncepcí (26–27).

V každém případě kladně hodnotím již zmíněné autorčiny kritické poznámky na adresu Gadamera – včetně poznámky týkající se Gadamerova idealizovaného obrazu Platóna, který pro

něho byl ideálním zosobněním cnosti a morálky a jehož *Ústavu* na rozdíl od mnoha jiných autorů chápal pouze jako *ironický* obraz tyranie (205). Tyto postřehy považují za důkaz autorčiny schopnosti udržet potřebný odstup od Gadamera jako bezesporu velmi vlivného myslitele. Díky němu máme filosofickou hermeneutiku, „která nestaví komplikované abstraktní konstrukce, nenabízí hotová řešení. Slibuje jenom poctivý zájem o závažné problémy lidské existence s přihlédnutím k individuální zodpovědnosti každého z nás“ (205).

Knihy Kristíny Bosákové představuje především souhrn jejího chápání a její interpretace řecké filosofie (Hérakleitos, Parmenidés, Platón a Aristotelés). Na těch místech, kde se kriticky staví jak ke Gadamerovi, tak k některým z interpretů jeho filosofické hermeneutiky, přesvědčivě dokazuje, že její kniha překračuje hranice jednoduchého opakování již známých tezí o Gadamerovi.

Mária Mičaninová